

Οι μυστικές υπηρεσίες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας

Σε γενικές γραμμές είναι μάλλον άστοχο να προσπαθήσει κάποιος να συγκρίνει τις σημερινές μυστικές υπηρεσίες με αυτές του Ελληνορωμαϊκού κόσμου τόσο σε επίπεδο δομής, οργάνωσης και χρηματοδότησης. Παρόλα αυτά ο κοινός παρανομαστής παραμένει ο ίδιος και στις δύο αυτές περιπτώσεις και δεν είναι τίποτα άλλο από την προσπάθεια της εκάστοτε κεντρικής εξουσίας να αποκτήσει περισσότερο έλεγχο και διείσδυση με σκοπό την διαίωση της και την αύξηση της εποπτείας της. Στους Κλασσικούς χρόνους δεν συναντάμε το θεσμό της μυστικής αστυνομίας και αυτό ήταν αναμενόμενο μίας και στους ιδρυτικούς θεσμούς των Ελληνικών πόλεων κρατών δεν υπήρχε κάτι αντίστοιχο δηλ. δεν είχε συγκροτηθεί ένα αυτόνομο διακριτό σώμα το οποίο θα ήταν ένας ακόμη μηχανισμός του πολιτικού συστήματος διακυβέρνησης. Σε αυτό συνηγορεί και η απουσία ετερόκλητων στοιχείων (αλλόφυλων) μέσα στο περίβολο των τειχών των πόλεων, η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών ήταν γηγενείς με βαθύ φυλετικούς και πολιτισμικούς δεσμούς οι οποίοι μοιράζονταν την ίδια ελπίδα που πρωτίστως δεν ήταν άλλη από την ευδαιμονία της ιδιαίτερης πόλεως τους. Η πληροφόρηση των Ελλήνων για πιθανές απειλές γίνονταν σχεδόν τυχαία και σποραδικά χωρίς την ύπαρξη κάποιου ιδιαίτερου σχεδίου δράσης μέσω ανεπίσημων πληροφοριοδοτών των συκοφαντών οι οποίοι κατά βάση ήταν πολίτες. Στην περίπτωση της Σπάρτης αν και η περίφημη κρυπτεία είχε ένα ποσοστό στρατιωτικής μυστικότητας δεν αποτελούσε μία θεσμοθετημένη αρχή του πολιτεύματος αλλά προέκυψε από μία άμεση πρακτική ανάγκη για τον έλεγχο των ειλωτών. Στην Περσική κρατική μηχανή τα πράγματα ήταν περισσότερο εξελιγμένα μίας και ο Βασιλέας έπρεπε να εποπτεύει μία απέραντη αυτοκρατορία, η χρήση πληροφοριοδοτών εκ των πραγμάτων θα έπρεπε να ήταν πιο οργανωμένη και πιο διαδεδομένη υπηρεσία. Οι Έλληνες συγγραφείς της εποχής κάνουν αναφορά στην μυστική αυτή Περσική πρακτική όταν μιλούν για « τα μάτια και τα αυτιά του Βασιλέα» η οποία από την μία αποσπά το ενδιαφέρον τους αλλά από την άλλη προκαλεί τον αποτροπιασμό και απαξίωση τους (Herod. 8.97f, Xenophon Cyro. 8.2.10-12).

Η ανυπαρξία αυτόνομης μυστικής υπηρεσίας ως κρατικού θεσμού απαντάται και στην Δημοκρατική Ρώμη (6^{ος} -2^{ος} π.Χ αιώνας), τουλάχιστον μέχρι την εποχή των εμφυλίων πολέμων όπου οι παραδοσιακές Ρωμαϊκές πολιτικές κλονίζονται υπό το βάρος της γιγάντωσης του Ρωμαϊκού κράτους και των νέων διοικητικών απαιτήσεων που προέκυψαν. Οι λόγοι που δεν επέτρεψαν την δημιουργία μυστικών αρχών ήταν η έλλειψη αναπτυγμένης γραφειοκρατίας και η απολυταρχία της Συγκλητικής ολιγαρχίας η οποία μονοπωλούσε τον έλεγχο της πόλης και ως σε ένα σημείο τον έλεγχο των επαρχιών. Την περίοδο των εμφυλίων πολέμων (1^{ος} π.Χ αιώνας) στα πλαίσια της διαδοχής εξουσίας θα εισαχθούν νέα πολιτικά ήθη και κατά συνέπεια νέες πρακτικές, οι επίδοξοι κάθε φορά δυνάστες θα βασίζονται σε έμπιστους στρατιώτες (π.χ Πραιτοριανούς) και θα τους αναθέτουν ρόλους πληροφοριοδοτών, δολοφόνων, αστυνομικών κλπ. Ένα κλίμα υπόγειας τρομοκρατίας θα απλωθεί πάνω από το κουφάρι της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ο Καίσαρας πριν την ανάδειξη του σε Αυτοκράτορα θα βασιστεί σε τέτοιες πρακτικές δολιοφθοράς (Appian. De bel.civ.3.44;4.7ff). Οι Αυτοκράτορες πριν τον Δομιτιανό (81-96 μ.Χ) δεν θα δημιουργήσουν κάποια αυτοτελής κρατική μυστική αρχή αν και θα επιδοθούν σε μεθόδους που παραπέμπουν σε μυστικές υπηρεσίες π.χ χρήση Πραιτοριανών (centurions, tribunes) με σκοπό να παγιδεύσουν επίδοξους εχθρούς με την κατηγορία της προδοσίας (Tac.Ann.1.6.1,3;11.37.4;15.60.3), χρήση πληροφοριοδοτών

(delatores), χρήση υψηλόβαθμων απελεύθερων ή επαρχιακών procurators (Plut. Galba 19.1) κλπ. Ο Δομιτιανός στα πλαίσια της κρατικής αναμόρφωσης στην προσπάθεια του για την δημιουργία ενός πιο ολοκληρωτικού κράτους θα είναι ο πρώτος που θα ιδρύσει μία μυστική υπηρεσία αποτελούμενη από λοχίες του στρατού οι οποίοι αρχικά είχαν επωμιστεί την τροφοδοσία των στρατοπέδων με τις απαραίτητες ποσότητες σιταριού, τους frumentarii. Η θέση τους στην κρατική μηχανή εκτός από την εξοικείωση τους με το γραφειοκρατικό σύστημα τους εξασφάλιζε και την απαιτούμενη επαφή με τις απομακρυσμένες λεγεώνες αλλά και με τον ντόπιο πληθυσμό των επαρχιών. Ήταν σε θέση να αφουγκράζονται τα γεγονότα, να καταγράφουν τάσεις, δυσαρέσκειες κλπ. και να τις μεταφέρουν στο κέντρο λήψεως αποφάσεων. Ο Δομιτιανός αναγνωρίζοντας την δυναμική του πράγματος τους μετέφερε στην Ρώμη, έστω με προσωρινή απόσπαση, με σκοπό την συγκέντρωση και ανάλυση των πληροφοριών που είχαν συλλέξει κατά την παραμονή τους στην περιφέρεια. Για τον λόγο αυτό έχτισε κατάλληλο αρχηγείο στην Ρώμη το *Castra peregrinorum* στο λόφο *Mons Caelius*. Οι frumentarii έγιναν ο συνδετικός κύκλος μεταξύ των επαρχιών και της πρωτεύουσας, αρχηγός τους ήταν ο *princeps peregrinorum* ο οποίος λογοδοτούσε απ'ευθείας στον Αυτοκράτορα. Κατά τον 2^ο μ.Χ αιώνα η αριθμητική δύναμη των frumentarii που βρίσκονταν συγκεντρωμένη στην Ρώμη πρέπει να ήταν περίπου 200 άτομα ενώ κάθε λεγεώνα υποθετικά θα πρέπει να διέθετε 5-10 frumentarii. Λόγω απουσίας αρχαιολογικών ευρημάτων τα παραπάνω νούμερα είναι υποθετικές στατιστικές εκτιμήσεις. Την δεξαμενή στρατολόγησης των frumentarii την αποτελούσαν οι ντόπιοι πληθυσμοί, μπορούσαν να ήταν άτομα ταπεινής καταγωγής μέχρι τέκνα ανώτερων δημοτικών υπαλλήλων κάτοχοι ανώτερης κουλτούρας με πλήρη πολιτικά δικαιώματα, όμως πολλοί λίγοι ήταν αυτοί που κατάφερναν να αναρριχηθούν στην στρατιωτική ιεραρχία και γενικότερα στα υψηλά κυβερνητικά κλιμάκια. Την περίοδο της Δυναστείας των Σεβήρων (193-235 μ.Χ) όμως ανοίγει η πόρτα για την είσοδο τους στην Σύγκλητο και γενικότερα στην νομή της εξουσίας γεγονός που δυσανασχέτησε τους κύκλους των ευγενών της εποχής λαμβάνοντας διαστάσεις πολιτικού σκανδάλου (Dio 78.14.1-4;15.1). Ενώ μεταξύ 100-125 μ.Χ το σώμα των frumentarii εκτελούσαν κυρίως κατασκοπευτικό έργο στο περίγυρο της αυλής , με την αναβάθμιση των αρμοδιοτήτων τους στα τέλη του 2^{ου} αρχές 3^{ου} αιώνα δεν υπήρχε καμία κοινωνική τάξη στην αυτοκρατορία που να ήταν απρόσβλητη από την δράση τους (Eusebius Ecc.HIST. 6.40, Cyprian Ep. 81 κλπ). Η αύξηση του αριθμού τους αλλά και των δικαιοδοσιών τους συμβαδίζει με την προσπάθεια της Ρωμαϊκής κεντρικής διοίκησης να επαναφέρει τον στρατιωτικό και οικονομικό έλεγχο στην κλονισμένη αυτοκρατορία. Τα τρία κύρια καθήκοντα της υπηρεσίας αυτής ήταν α) διαμετακομιστικές υπηρεσίες με χρήση αυτοκρατορικής ταχυδρομικής υπηρεσίας αν κρίνονταν αναγκαίο β) συλλογή φόρων γ) διασφάλιση εσωτερικής ασφάλειας με επιμέρους δευτερεύοντες δικαιοδοσίες εξουσιοδοτήσεις όπως επίβλεψη δημοσίων ορυχείων, επίβλεψη φυλακών, επίβλεψη δημοσίων έργων, πολιτικές δολοφονίες, προβοκάτσιες (agents provocateurs). Από τα μέσα του 3^{ου} αιώνα η πίεση που ασκούσαν στον πληθυσμό εκ μέρους της κυβέρνησης ήταν πολύ έντονη με αποτέλεσμα να μισηθούν από τους φορολογούμενους που στο πρόσωπο αυτών δεν έβλεπαν παρά καταπίεση και καταναγκασμό. Οι αγρότες της Μ.Ασίας υπέφεραν υπερβολικά από τις ληστρικές διαθέσεις των frumentarii κατά την Σεβηριανή Δυναστεία. Μεταξύ του 270-300 μ.Χ θεωρούνταν συνώνυμοι της πανούκλας φτάνοντας μέχρι την ωμή αρπαγή κατά την συλλογή φόρων (Sextus Aurelius Victor Lib. de Caes. 39.44f). Με τις μεταρρυθμίσεις του αυτοκράτορα Διοκλητιανού (284 – 305 μ.Χ) το σώμα μετονομάστηκε σε *agentes in rebus* και η πλαισίωση του έπαψε να γίνεται αποκλειστικά από το στρατιωτικό ανθρώπινο εν

ενεργεία δυναμικό. Βρίσκονταν υπό την εποπτεία του Κυρίου των αξιωματικών (Master of the Offices). Ο αριθμός τους αυξήθηκε και πιθανολογείται πως κυμαίνονταν περίπου στα 1200 άτομα π.χ το 430 μ.Χ υπήρχαν 1174 agentes (Cod. Theod. 6.27.23).

Στο Δυτικό τμήμα της Αυτοκρατορίας οι agentes in rebus επιβίωσαν ως αυτόνομο τμήμα της κρατικής μηχανής μέχρι τον 6^ο αιώνα καθώς ενσωματώθηκαν στο Οστρογοθικό Βασίλειο της Ιταλίας. Ήταν ευρύτατα γνωστοί με το όνομα comitiaci και συνεργάζονταν με Γερμανούς αξιωματούχους γνωστούς ως saiones. Στο Ανατολικό τμήμα της Αυτοκρατορίας οι agentes έγιναν γνωστοί με το όνομα magistriani και με αυτό το όνομα είναι ανιγνεύσιμο μέχρι το τέλος του 7^{ου} αιώνα στην βασιλεία του Ιουστινιανού Β' (*Theophanes Chron.* 737). Στις αρχές του 8^{ου} αιώνα οι magistriani αντικαταστάθηκαν από μία νέα κρατική οργάνωση υπό την εποπτεία του *Loeothete of the Drome*.

Η ύπαρξη της Ρωμαϊκής μυστικής υπηρεσίας αντανακλά την αναπόδραστη ανάγκη κάθε κρατικής οργάνωσης για μεγαλύτερη επίτευξη ολοκληρωτισμού και ελέγχου, η διάρκεια ζωής κατά μήκος των αιώνων της μαρτυρά το ανθεκτικό της Ρωμαϊκής κυβερνητικής που πηγάζει κατά κύριο λόγο από την στρατιωτική οργάνωση. Το σώμα των frumentarii, των agentes in rebus, των comitiaci είναι η καλύτερη απόδειξη της θέλησης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας για επιβίωση, μία επιβίωσης η οποία στον πυρήνα της εξαρτιόνταν από τον βαθμό στρατιωτικής οργάνωσης και επιτυχημένης άσκησης εξουσίας. Η επίτευξη όλων αυτών εξαρτιόνταν σε ένα μεγάλο μέρος από την έγκαιρη και έγκυρη συγκέντρωση και αξιολόγηση πληροφοριών.

